

Adatok a Bihari Érmellék szőlészeti-borászati történetéhez I.

Írta és összeállította: Dr. Szabó József

Partium Kiadó, Nagyvárad, 514 oldal, ISBN 978-606-9673-29-4

Meghökkentően nagy mennyiségű adattal és információval szembesül a kötet gyanútlan olvasója. Bár tudom szakembere válogatja ki mire kíváncsi, ugyanakkor meggyőződésem, hogy számos szakma bőven meríthet a könyvből és a háttérben meghúzódó hatalmas adattárból.

Miközben a tartalom egy tájegységre és szakágazatra fókuszál, a kötet fel-sorakoztatja előttünk a magyar történelem jellegzetes szakaszait, azok hatásait a tájhasználatra, a népi szokásokra, és a kegyetlen háborús helyzetekre, a túlélésre és a társadalmi-politikai-gazdasági következményekre.

Kárpát-medence szőlőtermelésének bemutatása a középkortól részletesen kitér a szőlő művelésére és borkereskedelemre. Izgalmas részletekben a szerző több helyen kitekint a Honfoglalás kori régészeti kutatások eredményeire is.

A település szerkezet változásának bemutatása a „centrális helyek teóriáját” alkalmazva eljutunk a mezővárosok kialakulásához, beleértve Érmelléket is (pl. Székelyhíd, Bihardiószeg). Figyelemre méltó a monostorok térszervező és népességszervező funkcióinak megemlézése, ami erősítette a „Várad körüli centrálódást”. Ugyanakkor a bencések újjáélesztették a szőlő kultúráját és ennek köszönhetően a 11. században már a szőlészet a mezőgazdaság legfejlettebb ágazata lett. Majd később kolostorokról beszélhetünk. Érmelléken a bencés és Premontrei kolostorok ápolták a szőlő kultúrát. Az Érmelléki Református Egyházmegye egyházközségének 1823–1826 között már volt saját szőlője. A Katolikus Egyház különböző intézményeinek is voltak Diószegen és Érmelléken szőlői a 19. században.

A szőlők népesség eltartó képességét gyakran a tokaji szőlőterületeken mutatták ki, először a 17. század végén. Ugyanakkor Érmelléken is hasonló volt a helyzet azzal a kitételrel, hogy itt nagy szerepe volt a dohánynak és a kézműves iparnak (Diószeg) is. A térség vonzerejét mutatja továbbá, hogy 1720 körül új település „Székelyváros” jött létre, ahol az új telepesek már jeleskedtek a szőlő-művelésben.

Érmellék „történeti borvidék”. Magyarország első borászati térképén (az 1878-as Párizsi kiállítás apropóján) az Érmelléki borvidék a IV. Tiszántúli Kerületbe 2. helyre lett besorolva.

Érmelléki borok a Pesti Casinóban. Széchenyi István gondolata, miszerint lehetőséget kell biztosítani a külföldi potenciális vásárlók számára a borok megismerésére „mára beérett”. Számos hazai és nemzetközi rendezvényen, fesztiválon szerepelnek Érmellék borai. Ezek közül most csak néhányat említenék meg:

- 2016 november 4. Határon Túli Magyar Borok a Pesti Vigadóban.
- 2021 szeptember 25. Bakator Bor- és Gasztrofesztivál, Padalja pincesor
- 2022 április 10. Régi magyar szőlőfajták borai (karpatiaborhaz.hu)
- 2022 május 7. Magyar Mezőgazdasági Múzeum (Budapest 14. kerület

Városliget, Vajdahunyad vára), rendező: Külhoni Magyar Borászok Egyesülete
Erre a rendezvényre Érmellékről érkező borászok:

- Czapp Árpád, Csáki György Sándor, Hegedűs Attila, Heit Loránd, Lengyel Csaba, Mados Attila, Piheni Amandia, Szőnyi László

A közelmúlt rendezvényeit és az Érmelléki szőlő-borkultúra terjesztését aktívan támogatja Bihar megye Önkormányzata, Debrecen és Nagyvárad városi Önkormányzatai. Nagyvárad adott helyszínt az Érmelléki Gazdák Egyesülete által 2022 április 9-10 között szervezett Húsvéti Vásár rendezvénynek, amely az Érmellék Ízei és Termékei nevet viselte (ez már ismétlés volt, mert 2022 március 19-20 között ugyan ezen a néven Tavaszköszöntő Vásár is volt).

Érmellék borászati kultúráját és annak marketingjét hatékonyan támogatja Debrecen Megyei Jogú Városa is. Debrecen szerepe a térségben hosszú múltra tekint vissza. A debreceniek szőlő birtoklása (1691-es adatok) Diószegen 25%, más településeken pedig közel 60% volt. Az Érmelléki szőlőbirtokosok és szomszédságok, közös szürettek fontos találka helyei „lehettek” a Debreceni Kör Tagjainak is (18. század). Figyelemre méltó, hogy a közelmúltban szinte valamennyi Érmellék borászatát érintő rendezvénynek a város támogatója volt. És hadd emeljem ki, hogy jelen kiadvány megjelenését is támogatta Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata.

A terjedelmes könyv rendkívül sokoldalúan szolgál adalékokkal a régen használt szakkifejezések megismeréséhez:

- Vincellér szakma megjelenése (1894-től). A vincellér feladata a szőlőtermesztés gyakorlati fogásainak teljes ismere. Munkájához tartozik a telepítés, a szüret, az alapvető borkészítési technológia szakszerű ismerete. Ma már ezen ismeretek kiegészültek a biogazdálkodás, az energia racionalizálás, a borturizmus, és bor értékesítési szabályokkal.

A Diószegi Vincellér Képezde 1871-től használja nevét, majd 1872-től Magyar Királyi Érd Diószegi Vincellér Képezde.

A kötetben szereplő régi mértékegységek:

- Cseber-kapacitás egység. Egy nagy cseber = 83,33 liter, alásztása 100 icze
- Kapásnapszám-nyi szőlő terület egység: Az adott területet hány nap alatt tudták megkapálni. Kiskapások = 1-5 kapásnapszám, közepesek = 6-10 kapásnapszám, nagyobbak = 10-kapásnapszám fölött. 1771-es adat szerint 1266

kapásnapszám=50,6 hektár

- Nyilas-területegység. 1 nyilas=800 négyszögöl (1857-es adat)
- A Padalja Diószegen jellegzetes pincesor, ahol a pincék úgy vannak a hegy alá bevájva mint egy pad alá. A Padaljának nevezett boros pincesoron két utca található. Az itt élő családok kibővítették borházaikat, lakóház jellegűvé alakítva azokat. A Diószegi szőlőgazdák büszkesége a Padalja különleges egyedi világa.

Érmellék jellegzetes kiváló szőlői közül is kiemelkedik a Bakator és a Kövér, melyekről a könyv több helyen említést tesz:

- Bakator – Érmellék jellegzetes vörös héjú, kerek szemű szőlője. Sokáig érik és összeszedi a környék ásványos jellegét. A belőle készített fehér bor, testes, gyümölcsös ízek is vannak benne. Hosszú időre eltűnt Bihar-Diószegről. Szeremlei Huba újra termesztette a Balaton-felvidéken e fajtát és 2008-tól ismét ismertté és elterjedté vált. A Bakator szőlőfajta bora lett az Érmellék régió zászlóshajó bora. A történelmi Magyarországon Érmellék a 3. legjelentősebb fehér borvidék Tokaj és Balaton-felvidékek után.

- A Kövér szőlő a másik jellegzetes térségi szőlő fajta, melyhez személyes élményem is fűződik. Mint a Vinum Ister-Gránium Regionis Borlovagrend tagjának. A borrend mintegy 70 település borászait fogja össze a magyar oldalon a Neszményi borvidéken, Szlovák oldalon pedig a Komáromi járás térségben. A borrend zászlóshajó bora a Királyleányka. A borlovaggá avatásom során szerepelt az a vizsgakérdés is honnan származik a Királyleányka, mint a borrend zászlóshajó bora. A választ természetesen jól megtanultam, miszerint a Királyleányka az Erdély-i Kövér szőlő és a Leányka háziasításának eredménye.

Közgazdasági tartalmú tapasztalatok:

- Az értékes Érmelléki szőlőbirtokok pénzügyi fedezetként is szolgáltak (ígaz a levéltári adatok főként az Érmelléken található Debreceni szőlőbirtokosokról szóltak).

- Közborraktárak alakultak 1909-ben (Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium rendelete nyomán). A térségben Nagyváradra került az állami közborraktár majd pedig Bihar-Diószegre. ezen „közpincék” feladata volt többek között megbízható szállítók igénybevétele a külpiaci értékesítés. A közpincékben „vándor pincemesterek” is voltak alkalmazásban, akik a termelő kérésére azok pincéibe is kiszálltak és ott a helyszínen tanácsadást és gyakorlati betanítást is adtak.

Olvasva a terjedelmes kötetet folyamatosan azon gondolkodtam, milyen üzenete lehet a múlt tanulságainak és eközben főként a pozitív üzenetekre fókuszáltam. Érmellék (vagy más román forrásoknál Diószeg borrégió) egy potenciális Turisztikai Desztináció mert van: legalább egy nemzeti (vagy nemzetközi) vonzerő-„Bor” és van egy ismert vonzerő portfólió (több mint 200 madárfaj, tavak, természeti rezervátumok, híres borpincék, gazdag vadállat állomány) és

jelen van a Genius Loci (a Hely Varázsa is). Minderre alapozva fontos a térség komplett fejlesztése melyhez jelentősen hozzájárulhat a Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM). A TDM szervezet generálhatja és koordinálhatja a térség turisztikai termékfejlesztését és pályázati tevékenységét, melynek potenciális irányai a falusi turizmus, az infrastruktúra és a határon túli együttműködések fejlesztése Európai Uniós források bevonásával. A sokféle projekt lehetőség közül kiemelhető a Bor-és Gasztroturizmus továbbfejlesztése, beleértve a Borutak tervezését és megvalósítását, menedzselését. Ebben a térségben a Magyar-Román határ térségi együttműködés kínálja az Interreg CBC pályázati lehetőséget.

Végezetül hangsúlyozni szeretném, hogy a kötet rendkívül sok lehetőséget kínál a szakterület iránt érdeklődő kutatók számára. És nem csak a tudományos kutatók számára, hanem az egyetemi oktató-kutatók és a hallgatók számára is. Külön élmény számomra, hogy az Ökoturizmus és Falusi turizmus, Rendezvény-szervezés, valamint Gasztronómia kurzusaimnál a hallgatóim szívesen választanak a kidolgozandó feladatokhoz témakört saját térségükből és településükről. A könyv tanulmányozása után ezt a lehetőséget még gyakrabban fogom ajánlani számukra különösen Érmellék térségéből.